ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2025. október 13.

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

EMELT SZINTŰ ÍRÁSBELI VIZSGA

JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

OKTATÁSI HIVATAL

A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!

Szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor
Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd oldja meg a feladatokat!

Kemény Gábor: Stílusirányzatok a Nyugat első korszakában /részlet/

Volt-e egységes stílusa a századforduló magyar irodalmának, beszélhetünk-e vele kapcsolatban korstílusról, ahogyan a klasszicizmus, a romantika stb. stílusáról szoktunk beszélni? A szakmai közfelfogás ezekre a kérdésekre lényegében nemleges választ ad, de elismeri olyan közös stílusbeli sajátosságoknak a meglétét, amelyek alapján ezt a stíluskorszakot elég jól meg tudjuk különböztetni attól, ami előtte volt (Reviczky, Komjáthy stb. stílusától), illetőleg attól, ami utána következett (avantgárd, újnépiesség, második modernség stb.). A korstílus Kelemen Péter meghatározása szerint „a kortudatnak az alkotásokon keresztül való leképeződése". Ebben a tekintetben a századforduló és a századelő korszakának mégiscsak lehetett valamiféle korstílusa, minthogy a megváltozott kortudat, a fin de siècle[1] életérzés különféle változatai elég határozottan kitapinthatók, legalábbis a korszak meghatározó alakjainál, pl. Adynál vagy Krúdynál.

A világirodalmi párhuzamok alapján ennek az időszaknak három fő irányzatát különböztetik meg: a szimbolizmust, az impresszionizmust és a szecessziót. Ezek azonban nem korstílusok, hanem csupán egymással összefonódó stílusfejlődési tendenciák. Ehhez hasonlóan Kenyeres Zoltán is „egymást átfogó mozgalmak"-ról, egymással kölcsönhatásba lépő stilisztikai és esztétikai törekvésekről ad számot a *Nyugat* történetét összegző tanulmányában.

Az nyilvánvaló, hogy – Bóka László kifejezésével élve – „egy új stílus bölcsőjénél" állunk. Ennek az „új stílus"-nak a megjelölésére többféle összefoglaló elnevezés is forgalomba került. Horváth János a stílromantika jegyében tárgyalta, Diószegi András a szecessziót minősítette olyan kategóriának, amely nemcsak a korszak szépirodalmát képes átfogni, hanem képzőművészetét és zenéjét is (Csontváry, Bartók). A szecesszió fogalmának ezzel a kiterjesztésével vitába szállva Komlós Aladár a modern, modernség megjelölés alkalmazását javasolta, amely egyaránt magában foglalja Ady szimbolizmusát, Móricz naturalizmusát, Babits „ideges parnasszizmusát", Kosztolányi festőiségét vagy Szép Ernő „dekadens impresszionizmusát". Nem kétséges, hogy a modernségnek ez a kitágított értelmezése azzal a következménnyel jár, hogy a modern stílus megjelölés heterogén jelenségek gyűjtőfogalmává válik. Erről tanúskodik például az, hogy Jékely Zoltán a *Nyugat*ból áramló „eklektikus modernség"-ről ír.

A modernségnek ezt az első szakaszát Kabdebó Lóránt és Kulcsár Szabó Ernő klasszikus modernségnek nevezi, megkülönböztetésül a modernség második hullámától, amely az 1930-as évek elejétől bontakozik ki, elsősorban Szabó Lőrinc munkásságában. E második vagy másodmodernség mind látásmódjában, mind nyelvhasználatában közel áll ahhoz, amit Szabó Zoltán tárgyias-intellektuális stílusnak nevez, és amelybe Szabó Lőrincen kívül az 1930 utáni József Attila és Illyés Gyula is beletartozik.

A modernség két hulláma között, részben velük párhuzamosan fejlődik ki az avantgárd modernség vonulata. Ennek az irányzatnak a sajátosságait magyar nyelvterületen Bori Imre tárta fel a legnagyobb alapossággal. E stílusfejlődési tendenciák igen nagy mértékben összefonódnak egymással. Jó példa erre a klasszikus modernség és az avantgárd viszonya: Babits lírájának már a tízes évek első felétől vannak expresszionista vonásai, Krúdy prózája a *Mit látott Vak Béla...* idején szürrealizmusba hajlik. Ennélfogva a stílustörténeti hasonlóságok és különbségek feltárása nem nyújthat szilárd támpontokat az irodalomtörténeti periodizáció számára. Újabb irodalomtörténet-írásunk többek között ezért is tartózkodik merev korszakhatárok kijelölésétől. […]

[1] fin de siècle: századvég, szellemi-kulturális mozgalom a 19. és a 20. század fordulóján

Végeredményben miben különbözik a *Nyugat* folyóirattal kiteljesedő klasszikus modernség stílusa a korábbi és a későbbi stílusoktól? A művészi nyelvhasználat sűrítettebb, mint a mindennapi nyelvhasználat, ennélfogva több információt képes nyújtani. A költői beszéd a szöveg valamennyi szintjét, elemét sajátos jelentéssel ruházza fel. A szépirodalmi szöveg ezáltal komplex jellé válik. E többletjelentéssel való telítődés minden egyes nyelvi szinten végbemegy.

A századforduló után a verselés változatosabbá válik, megszűnik a gépies jambus uralma. A jambus fellazításával és a magyaros (hangsúlyos) versformák előtérbe kerülésével erőteljesen megnő a szimultán ritmusú, magyarosan és időmértékesen egyaránt ütemezhető versek száma. Ebben, mint annyi minden másban, Adyé az úttörés érdeme.

Az újszerű zeneiséget más eszközök is szolgálják, például az alliteráció vagy az addiginál markánsabb rímelés. A szókincs merítési köre és mélysége érezhetően kibővül, kezd megszűnni a „költői" és a „nem költői" szavak közötti hagyományos különbségtétel. Köznapi szavak, a nagyvárosi élet, a modern technika szavai, műveltségszavak, tájnyelvi zamatú szavak, régiességek nyomulnak be a szépirodalmi szövegbe. A városi népnyelv alacsonyabb stílusértékű elemei és a ritkább, jobbára csak szótárból tisztázható jelentésű idegen szavak egyaránt divatossá válnak. A szóhasználatban is tükröződik az a jelenség, hogy a századforduló írói különös érdeklődéssel fordulnak a társművészetek, a képzőművészet és a zene felé.

A színekben és más érzéki benyomásokban való tobzódás a korszak lírai köznyelvének sajátosságává válik. Jól mutatják ezt a kisebb költők, kismesterek alkotásai, amelyek sokszor hívebben tükrözik egy korszak stiláris divatját, mint az igazi nagyok, akik egy kissé mindig kívül és felül állnak korukon. Például Kemény Simon *Reggeli eső* című versének szerkezetét a színnevek, a színnévi jelzők hálózata teremti meg. A vers bővelkedik tapintási érzékletekre utaló szavakban is, és ez kifejezésmódját jellegzetesen impresszionistává teszi. Megtalálhatjuk benne a korszak és a stílusirányzat egyik sajátosságát, a szinesztéziát is.

Az új stílus merészen eredeti szókapcsolatok, különösen jelzős szerkezetek alkotásával aknázza ki a szavak társításában rejlő lehetőségeket. Különösen divatos az oximoron, amely a jelzett szóhoz tartalmilag hozzá nem illő jelzőt kapcsol.

Az alakzatok közül az ismétlés, illetve a halmozás emelkedik ki gyakoriságával. A századelő korszaka több olyan művet mutat fel, amelyben az ismétlődés szövegszervező funkciót tölt be.

Befejezésül a modern költői stílusnak azzal a sajátosságával kellene foglalkoznunk, amelyet Ady szavával „életesség"-nek is nevezhetünk. Az újabb költői nyelv a verselés és a szintaxis fellazításán kívül elsősorban abban különbözik a régebbitől, hogy érzékletes képekben fejezi ki magát, visszatérve az Arany János-i plaszticitáshoz.

Forrás: Kemény Gábor (2009): Stílusirányzatok a *Nyugat* első korszakában. *Magyar Nyelv* **105**. évf.

A feladatlap bázisszövege az eredeti forrásszöveg módosításával (rövidítésével, nyelvtani egyszerűsítésével), de az eredeti szöveg integritásának megtartása mellett jött létre.

1. A romantikát követő művelődéstörténeti korszakot összefoglalóan *modernség*nek nevezi az irodalomtudomány. Töltse ki a táblázatot AZ OLVASOTT SZÖVEG ALAPJÁN!

A *modernség* vizsgált periódusai, szakaszai a szöveg alapján	**A vizsgált periódus jellemző stílusirányzata, stílusirányzatai a szöveg alapján**
klasszikus modernség	szimbolizmus / impresszionizmus / szecesszió / naturalizmus / parnasszizmus
avantgárd	**expresszionizmus**, szürrealizmus
a modernség kései szakasza /későmodern/másodmodernség	tárgyias-intellektuális stílus/tárgyiasság

Adható 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

2. Különböző irodalomtörténészek a *Nyugat* első korszakának stílusirányzatait más-más összefoglaló névvel illették.
Adjon meg két elnevezést a szöveg alapján! A két elnevezés együttesen ér 1 pontot.
Lehetséges válaszelemek
– a fin de siècle életérzést megszólaltató korszak
– „egymást átfogó mozgalmak”
– „stílromantika”
– „egy új stílus bölcsője”
– „eklektikus modernség”
– klasszikus modernség
– szecesszió
Adható 1, 0 pont. **A két elnevezés együttesen ér 1 pontot.**

3. Az alábbiakban olyan műrészleteket olvashat, amelyek kapcsolatba hozhatók a bázisszöveg valamely szövegrészletével. Keresse meg a kapcsolatot, majd idézze a bázisszövegből az ide vonatkozó részt! Az idézet lehet tartalmi és/vagy szó szerinti idézet.
A)
„S ha kiszakad ajkam, akkor is,
e vad, vad március évadán,
izgatva belül az izgatott
fákkal, a harci márciusi
inni való
sós, vérizü széltől részegen,
a felleg alatt,
sodrában a szörnyü malomnak:
ha szétszakad ajkam, akkor is,
ha vérbe lábbad a dallal és
magam sem hallva a nagy Malom
zúgásán át, dalomnak izét
a kínnak izén
tudnám csak érezni, akkor is
– mennyi a vér! –
szakadjon a véres ének!”

A bázisszöveg ide vonatkozó állítása:
„Babits lírájának már a tízes évek első felétől vannak expresszionista vonásai” / a Babits-líra expresszionista vonásai
Adható 1, 0 pont.

B)
„A hosszú, hosszú, hosszú éjszakán
ágyamra ül fásultan a magány
és rámtekint és nézdeli magát
és fésüli hosszú, hosszú haját.
[…]
Csak hallgatom álomban, éberen,
hogyan motoz-motoz az éjjelen.
Most újra kezdi. Végtelen haja
oly hosszú, hosszú, mint az éjszaka.”

A bázisszöveg ide vonatkozó állítása:
„az ismétlődés szövegszervező funkciót tölt be”
Adható 1, 0 pont.

C)
„Az utcát elönti a délutáni aranyos napsugár... És most - mintha 10-15 zenekar kezdene zenélni körös-körül egyszerre különböző távolságokban - fölzendülnek bennem az elmúlt tavaszok emlékei. Fénytelen fátyolos színek, olyan tiszták, hogy szinte világítanak. Mint valami üvegfestmény a nagy, kerek ég ablakán. A képek eltakarják egymást, de átlátszanak egymáson. Mintha a zenekarok mind más és más darabot játszanának, de valamennyi ugyanabban az alaphangnemben.
A c-mollt hallom újra és újra. Nálam ez a tavasz hangneme. Ez foglalja össze és olvasztja egybe a sok különböző zenét. Csak így történhetik, hogy íme a lassú tempójú és gyors ritmusú muzsikák egyaránt egy csodás zenei kaleidoszkópba olvadnak össze. Különös, bolondítóan tökéletes, teljes és szakadatlan zene ez. Mint maga az élet.”

A bázisszöveg ide vonatkozó állítása:
„a századforduló írói különös érdeklődéssel fordulnak a társművészetek, a képzőművészet és a zene felé”
Adható 1, 0 pont.

D)
„Nagy darab húsok voltak a töltött káposzták közé téve ráadásnak. És Kis János amint a három hatalmas töltelék után egy ilyen darab szívós, fövetlen, rágatlan húsdarabot le akart gyűrni, – egyrémülten állt föl. A szeme kidagadt, szinte kiugrott vastag szemöldökei alól, a nyakán az erek kötél vastagra dagadtak.
Utolsó józan eszével kirohant a házból.
Az eperfához ért, mikor megszabadult a bajtól. A torkán szorult darab, amely már szinte megfojtotta, visszacsúszott a szájába.
Szemébe könnyek gyűltek s állkapcsát olyan keményen vágta össze, hogy éket se lehetett volna közé verni.
Azzal a szenvedély részegségével mondta el magában:
– Dögölj meg, kutya.
Újra lenyelte a húst.
És most is képtelen volt rá. Megakadt az a torkán, s többet nem ment se le, se föl.
Az ember két keze a levegőbe kapott; sovány hosszú teste megfordult s hanyatt vágódott.
Irtózatos vonaglásban vergődött hangtalanul a földön, míg csak végleg el nem csöndesedett.

Senki se vette észre hogy eltűnt, mint azt sem, hogy ott volt, sem azt, hogy élt."

A bázisszöveg ide vonatkozó állítása:
„a modern, modernség …magában foglalja Móricz naturalizmusát" / Móricz naturalizmusa / köznapi szavak, tájnyelvi zamatú szavak nyomulnak be a szépirodalmi szövegekbe
Adható 1, 0 pont.

E)
„A *kék* reggel langyos esőbe mosdott,
És most a *barna* téli fű között
Szénaillat s földszag úszik kövéren,
S az új füvek *zöldje* kiütközött.
[…]
A szemhatár messze-messze kitágult,
A föld *fehér* tüllpárát tereget,
A langy eső mily szép fényesre mosta
A *sárga* napot s *halványkék* eget."

A bázisszöveg ide vonatkozó állítása:
„színnevek, elsősorban a színnévi jelzők hálózata" / „színekben és más érzéki benyomásokban való tobzódás"
Adható 1, 0 pont.
A 3. feladatban más, releváns válaszelemek is elfogadhatók.

4. Az „életes" Ady *A duk-duk affér* című cikkében egyik költőtársát „irodalmi írónak" nevezte, ami hatalmas sértésnek számított.
Kiről írta ezt Ady? Húzza alá a jó választ!

Juhász Gyula **<u>Kosztolányi Dezső</u>** **Karinthy Frigyes**

Adható 1, 0 pont.

5. A bázisszöveg több szóképet és alakzatot is megemlít. Nevezze meg az alábbi idézetekben előforduló ALÁHÚZOTT szóképek vagy alakzatok fajtáit!

Idézetek	Az aláhúzott szókép vagy alakzat fajtája, megnevezése
„a gaz <u>lehúz, altat, befed</u>"	halmozás
„A gyepre éppen <u>langy sötétség</u> szállott, mint bársony-permeteg"	szinesztézia
„<u>áldott ínség</u>: magyar élet"	oximoron
„Bús donna <u>barna balkonon</u> mereng a bíbor alkonyon."	alliteráció

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

6. Néhány művelődéstörténeti korszak, stílusirányzat közelítőleges időintervallumát adja meg a feladat. Töltse ki a táblázatot!

a) Írja be a hiányzó művelődéstörténeti korszakok, stílusirányzatok nevét a 2. oszlopba!
b) Írja be a felsoroltak közül az adott korszak <u>másik</u> jelentős művének <u>sorszámát</u> a 3. oszlopba! 8 jó válasz 4 pont. 7 jó válasz 3 pont. 6–5 jó válasz 2 pont. 4–3 jó válasz 1 pont.

Időintervallum (-tól -ig)	**Művelődéstörténeti korszak, stílusirányzat**	**A korszak két jelentős műve (SORSZÁMOK)**
2. század – 14. század	középkor	**5.**, 2.
14. század – 16. század	reneszánsz	**7.**, 4.
17. század közepe – 18. század	klasszicizmus	**8.**, 1.
19. század – 19. század közepe/vége	romantika	**3.**, 6.

A korszak jelentős művei:
1. *Az estve*
2. *Carmina Burana*
3. *Csongor és Tünde*
4. *Hamlet, dán királyfi*
5. *Ómagyar Mária-siralom*
6. *Az arany ember*
7. *Pannónia dicsérete*
8. *Tartuffe*

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

7. Húzza alá azokat a neveket, címeket, fogalmakat, amelyek a barokkhoz kapcsolódnak! Választásait egyértelműen jelölje! (6 jó válasz van.)

6–5 jó válasz 2 pont. 4–3 jó válasz 1 pont. Rossz válasz aláhúzása pontlevonással jár.

<u>Szigeti veszedelem</u>	Petrarca	<u>Pázmány Péter</u>
Balassi Bálint	<u>vitairatok</u>	Faust
gesta	humanizmus	<u>Törökországi levelek</u>
<u>ellenreformáció</u>	<u>Athleta Christi</u>	Voltaire

Adható 2, 1, 0 pont. 6–5 jó válasz 2 pont. 4–3 jó válasz 1 pont. Minden rossz válasz aláhúzása 1 pont levonásával jár. pl. 5 jó válasz és 1 rossz válasz = 1 pont. Negatív pontszám nem adható.

8. Verselemzések egy-egy rövid részletét olvashatja az alábbiakban.

A) A magyar rokokó költészet egyik kiemelkedő alkotása. Kecses eleganciával jeleníti meg az udvarlás helyzetét. A miniatűr költői képek, az aprólékos díszítettséget eredményező jelzők, a hangszimbolika is szerepet játszik a rokokó játékosság megalkotásában.

B) A beszélő lovaghoz illő módon, udvarló szertartással köszönti kedvesét. A meghitt, bensőséges hangnemű megszólítás túlmutat a konvención (megszokáson): a szerelmes férfi bizakodó reménnyel fordul hajdani kedveséhez. A bókoló üdvözlés metaforák halmozásával folytatódik: a szavak a szeretett nő lelki, testi szépségét dicsérik.

C) A vers nyelvében és képi világában a romantikára jellemző végletekig fokozott intenzitás, a távoli dolgokat összekapcsoló ellentétezés jelenik meg. Hangulata zaklatott, az erőteljes indulatok szinte szétfeszítik a formát. A romantikus túlzások a belső szenvedélyt érzékeltetik. A mű középpontjában a lírai én áll, a kedves alakját nem idézi fel a vers.

D) A mű a szerelmet összetett, ellentmondásos érzésnek mutatja: gyönyör és gyötrődés egyszerre. A vers a szecesszió egyik toposzához igazodva a küzdelmes, diszharmonikus szerelmet a halállal társítja.

a) **Válassza ki, hogy az elemzések a következő oldalon megadott versek közül melyikhez tartoznak! Írja az elemző részletek betűjelét a vers melletti szövegdobozba!**

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

b) **Számozza meg a verseket keletkezésük sorrendjében! A sorszámukat írja a vers melletti felhőbe!** A legrégebben keletkezett vers kapja az egyes sorszámot! Csak a hibátlan megoldás ér pontot.

Adható 1, 0 pont.

Szerelmedért
Feldúlnám eszemet
És annak minden gondolatját,
S képzelmim édes tartományát;
Eltépném lelkemet
Szerelmedért.

Szerelmedért
Fa lennék bérc fején,
Felölteném zöld lombozatját,
Eltűrném villám s vész haragját,
S meghalnék minden év telén
Szerelmedért.

Szerelmedért
Lennék bérc-nyomta kő,
Ott égnék földalatti lánggal,
Kihalhatatlan fájdalommal,
És némán szenvedő,
Szerelmedért.

Szerelmedért
Eltépett lelkemet
Istentől újra visszakérném,
Dicsőbb erénnyel ékesítném
S örömmel nyújtanám neked
Szerelmedért!

C

3.

Útra kelünk. Megyünk az Őszbe,
Vijjogva, sírva, kergetőzve,
Két lankadt szárnyú héja-madár.

Új rablói vannak a Nyárnak,
Csattognak az új héja-szárnyak,
Dúlnak a csókos ütközetek.

Szállunk a Nyárból, űzve szállunk,
Valahol az Őszben megállunk,
Fölborzolt tollal, szerelmesen.

Ez az utolsó nászunk nékünk:
Egymás husába beletépünk
S lehullunk az őszi avaron.

D

4.

A hatalmas szerelemnek
Megemésztő tüze bánt.
Te lehetsz írja sebemnek,
Gyönyörű kis tulipánt!

Szemeid szép ragyogása
Eleven hajnali tűz,
Ajakid harmatozása
Sok ezer gondot elűz.

Teljesítsd angyali szókkal
Szeretőd amire kért:
Ezer ambrózia csókkal
Fizetek válaszodért.

A

2.

Ez világ sem kell már nekem
Nálad nélkül, szép szerelmem,
Ki állasz most énmellettem,
Egészséggel, édes lelkem.

Én bús szívem vidámsága,
Lelkem édes kévánsága,
Te vagy minden boldogsága,
Véled isten áldomása.

Én drágalátos palotám,
Jóillatú piros rózsám,
Gyönyerű szép kis violám,
Élj sokáig, szép Júliám!

Feltámada napom fénye,
Szemüldek fekete széne,
Két szemem világos fénye,
Élj, élj életem reménye!

Szerelmedben meggyúlt szívem
Csak tégedet óhajt telkem,
Én szívem, lelkem, szerelmem,
Idvez légy, én fejedelmem!

B

1.

9.Nevezze meg, hogy a felsorolt állítások mely stílusirányzat jellemzői! Segítségül megadtuk – betűrendben – a stílusirányzatok nevét, melyek közül választhat. Minden rovatba csak egy számot írhat! MINDEN SZÁM KÉTSZER SZEREPEL.

1) impresszionizmus **2) késő modernség, posztmodern** **3) klasszicizmus**

4) naturalizmus **5) romantika** **6) szecesszió**

Jellemző jegyek, vonások	A stílusirányzat nevét jelölő szám
kevert irodalmi műfajok / műfajkeveredés	5
szövegköztiség / intertextualitás	2
minta- és szabálykövetés	3
idősíkok egyidejű jelenléte, töredékes, mozaikos, kihagyásos időszerkezetek	2
indázó mondatfűzés, a jelzők, határozók füzérszerű szerkezetekben jelennek meg	6
egészen valósághű, aprólékos részletekre kiterjedő ábrázolás	4
mintakövetés helyett korlátlan művészi szabadság	5
szívesen él zenei hatásokkal, hangutánzó szavak használatával, formai és rímelési bravúrokkal, gyakori a nominális stílus	1
előszeretettel ábrázolja a társadalom kiszolgáltatottjainak világát, fő témája a nyomor, a szexualitás, a betegség	4
hangulati túlfűtöttség; erotika; dekadencia	6
a művészet hasznosságát, tanító, erkölcsnemesítő szerepét helyezi előtérbe	3
az elfutó pillanatok által kiváltott hangulatok, benyomások rögzítése	1

Adható 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont. 12–10 jó válasz 5 pont. 9–8 jó válasz 4 pont. 7–6 jó válasz 3 pont. 5–4 jó válasz 2 pont. 3 jó válasz 1 pont.

10. Az alábbiakban két avantgárd irányzat kiáltványából, programjából olvashat részleteket. Nevezze meg, hogy melyik szövegrészlet mely irányzathoz kapcsolódik!

a) „A misztikának nevezett módszer segítségével az ember eljuthat egy másik világ közvetlen érzékeléséig, noha ez a másik világ érzékszervei számára hozzáférhetetlen s értelme számára felfoghatatlan: ennek a világnak ismerete közbeeső lépcsőfok az egyéni és a másik fajta tudat között. Közös birtoka ez mindazoknak, akik életük egy adott pillanatában mindenáron túl akartak jutni az embervoltukból fakadó lehetőségek korlátain, s elszánták magukat a halálos útra.”

Az avantgárd irányzat neve: szürrealizmus
Adható 1, 0 pont.

b) 1. A veszély szeretetét, az erőre és merészségre való törekvést akarjuk megénekelni.

2. A bátorság, a vakmerőség, a lázadás lesznek költészetünk lényeges elemei.

3. Az irodalom mindmáig a megfontolt mozdulatlanságot, a révületet és az álmot magasztalta. Mi a kihívó mozgást, a lázas álmatlanságot, a futólépést, a halálugrást, a pofont és az ökölcsapást magasztaljuk.

4. Megállapítjuk, hogy a világ nagyszerűsége új szépséggel gazdagodott: a sebesség szépségével.

Az avantgárd irányzat neve: futurizmus
Adható 1, 0 pont.

c) Kassák Lajos *A ló meghal a madarak kirepülnek* című versének kezdősorait olvashatja az alábbiakban. A szövegrészlet alapján fogalmazzon meg két olyan állítást, amely <u>általában</u> – nem csak erre a szövegrészletre vonatkozóan – jellemzi az avantgárd irodalmat!

„Az idő nyerített akkor azaz papagájosan kinyitotta a
szárnyait mondom széttárt vörös kapu
szeretőmmel kinek fekete gyémántok voltak befalazva az
arcába s 3 gyereket cepelt a kétségbeesésében
a gyárkémények alatt ültünk
tudtuk holnap a görbe vonalak
ho zsup ho zsup
azt mondta elmész Kasikám és én kiszáradok a
pódiumokon s nádler úr mázolmányaiban
nyilván
nyilván
az úristen megfeledkezik a szépasszonyokról…”

Lehetséges válaszelemek
– a központozás elhagyása
– a hagyományos mondattani szabályok elhagyása / mondatszerkezet fellazulása
– szabadvers mint versforma
– értelmetlen betűsorok
– távoli, szokatlan képzettársítások
– hangnemkeveredés
– helyesírási szabályok felrúgása
Adható 2, 1, 0 pont. Más, releváns válasz is elfogadható.

11. **A posztmodern irodalmi művek egyik jellemzője az intertextualitás (szövegköziség, szövegek közöttiség), mely a kortárs szerzők nyelvhasználatában stílusteremtő sajátosság. Az alábbiakban néhány szöveget, szövegrészletet olvashat. Nevezze meg, hogy az intertextuális utalások mely magyar költőt idézik meg!**

„Kék Portugálhon, bor hona! Gitár, sikátor, orgona. Napfény zenél, a szél ha fú. Tömjén, spaletta, mélabú.” /Kovács András Ferenc/ **A megidézett költő:** Babits Mihály	A mosógép a lepedőt lágyan zúgva csak mossa, mossa. Ágnes nem meri kikapcsolni. Áll mellette, nézi zokogva. /Orbán János Dénes/ **A megidézett költő:** Arany János
„Van már kenyerem, van lakásom, állás – dolgozhatok rogyásig. Van ágyam, párnám, éjjel álmom, cipőm, ha a régi elvásik. Van két cserép virág a polcon, cirógatni az arcom, a vállam, s mikor a boltból hazahordom, bőven májkrém, lekvár a spájzban. Szekrény mélyén utazótáska (rég látta a napot, szegény) telefoncsatlakozó (hátha…) s így nem csüggök senki ígéretén. Nem többet az egykori csillagok, részegje tengernek, a csöndnek. Utam járva nem az vagyok, kire a társak ráköszönnek.” /Szakács Eszter/ **A megidézett költő:** Kosztolányi Dezső	„Harminckét éves múltam el, csatában mégsem hulltam el, sinen se nem. Csak ámulok, hogy jé, nekem félig lefolyt az életem gügye ügye. A volna lettbe billen épp, létösszegeznem illenék emitt. De mit?” /Varró Dániel/ **A megidézett költő:** József Attila
„Nem tudhatom, mit jelent másnak e táj Hogy egy célponton kívül mást látnak e tán Fenn a gépről nem ismerik, csak a térképről Nem tudhatom, ember embert vajon miért öl A sors rám itt lehelt csókot Ki itt nőtt fel, csak itt lehet boldog Nem futok már, megtörténhet bármi Itt legyek por, ha porrá kell válni Félem az éjszakát, ha Fájdalom száll reá szép hazánkra Támadó szél a bánatom fújja Míg nem ír újra a béke ujja.” /Red Bull Pilvaker/ **A megidézett költő:** Radnóti Miklós	„Még nyílnak a völgyben a kerti virágok, még zöldell a nyárfa az ablak előtt, de szíveddel érzed a téli világot, nehezebben veszed már a levegőt. Majd eltűnünk mi is, mint a nyomtatott sajtó, az idő az úr, mi a nyikorgó ajtó. Meleg a testem, még érezni akarlak, ki tudja, holnap föld alá kaparnak. Ha így lenne tényleg, szánnál rám időt? Lennél-e a növényem, ha földem kihűlt? Tavasszal, télen és esőben nyáron, lennél az esernyőm, a meleg kabátom?” /Red Bull Pilvaker/ **A megidézett költő:** Petőfi Sándor

„hogy — tán mert verekedtél ama nagyúrral — a gúnyos kegyelet nagyúrrá kopírozott: legyen HŐS a „Holnap hőse” hát” /Parti Nagy Lajos/	„Visz a vonat: gyorsvonatélet. Átszállóhely: sorsom, a lélek... Átszáll rajtam: elmegy halálnak. Talán ma még meg is találnak. Talán kihűl a mozdony könnye, De mintha hozzád könyörögne... Jól jönne most: bocsánat, pár szó... Mi csattog ott: Kocsárd vagy Szárszó?” /Kovács András Ferenc/
A megidézett költő: Ady Endre	**A megidézett költő:** József Attila (Dsida Jenő is elfogadható)

8–7–6 jó válasz 3 pont. 5–4 jó válasz 2 pont. 3 jó válasz 1 pont. Elfogadható a költők vezetékneve is.
Adható 3, 2, 1, 0 pont.

A SZÖVEGALKOTÁSI FELADATOK ÉRTÉKELÉSÉNEK ÁLTALÁNOS ELVEI

1. A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!

2. A vizsgázó teljesítményének értékelését nem befolyásolhatja sem az, ha az értékelő személyes értékítélete eltér a feladatban tárgyalt probléma, kérdés, jelenség általánosnak tekinthető megítélésétől, sem az, ha a vizsgázó véleménye eltér az általánosnak tekinthető megközelítéstől.

3. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. A lehetséges tartalmi elemekben megfogalmazott fogalmi kifejtettség nem kritériuma a maximális pontszámnak.

4. A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő. Nem elvárás a javítási-értékelési útmutató szakmai nyelvének használata.

5. A javítási-értékelési útmutató közli a műértelmező szövegalkotás, valamint a reflektáló szövegalkotás feladatokra adható pontok teljesítménytartományait.

4. Az értékelő az adott feladatmegoldást az egyes értékelési szempontokon belül abba a teljesítménytartományba sorolja be, amely kritériumainak az a leginkább megfelel. A teljesítménytartományokon belül – a megfelelés mértékének, arányának megfelelően – az értékelő dönt az elért pontszámról. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontveszteséggel jár, ideértve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást.

6. Az értékelő tanár a javítási és értékelési útmutatóban közölt jelrendszerrel jelöli a dolgozatban a jónak minősített, a feladatkiírás szempontjából releváns válaszelemeket, valamint jelzi a szerkezeti, stílusbeli, szövegalkotási, nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.

7. Ha a vizsgázó nem a feladatban kitűzött témát dolgozza ki, vagy egyáltalán nem oldotta meg a szövegalkotási feladatot, a szövegalkotási feladatra adható pontszáma minden értékelési szempont esetében 0 pont.

8. A helyesírás minősítése a helyesírás szabályainak való megfelelés szerint; a súlyos hibák, az enyhe hibák és a központozás figyelembevételével, a javítási-értékelési útmutatóban közölt egységes pontozási elv szerint történik.

9. Az íráskép minősítése a szöveg rendezettsége, olvashatósága az olvasó szempontjának figyelembevételével, a forma kulturáltsága szerint történik.

MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEG ALKOTÁSA **Tartalom** – adható összesen 25 pont. A bázisszöveg és feladat értése; tudáskeretének ismerete (vonatkozó tárgyi tudás, általános tájékozottság); a válaszelemek a feladat szempontjainak, szövegbázisának való megfelelése (problémaérzékenység, lényeglátás, tématartás, gondolatgazdagság, releváns példák, véleménynyilvánítás) szerint. Terjedelem: 600–800 szó.	
Pont	**A teljesítménytartomány jellemzői**
25–20 pont	a feladatban kijelölt valamennyi értelmezési szempontra utal, kitér, válaszol; kifejtett, indokolt, tárgyszerű állítások, következtetések; ítélőképesség, releváns értékítélet; az értelmezési szempontoknak megfelelő tárgyi-fogalmi tudás meggyőző alkalmazása; indokolt példák, hivatkozások
19–15 pont	részleges megfelelés a feladat szempontjainak; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság részben elfogadható alkalmazása; helyenként kifejtetlen állítások, következtetések; esetleges tárgyi tévedések; több elemében helytálló kifejtés, releváns vélemény
14–10 pont	hiányos megfelelés a feladat szempontjainak; kevés releváns, kifejtett állítás; korlátozott fogalmi tájékozottság; törekvés releváns vélemény megfogalmazására
9–5 pont	alig reflektál a feladatban adott szempontokra; többségükben felületes közlések, hiányos tárgyi-fogalmi tudás
5–0 pont	nem reflektál a feladatban adott szempontokra; felületes, tartalmatlan közlések, megalapozatlan állítások; hiányos, téves tárgyi-fogalmi tudás, esetenként alapvető félreértések alig vagy nem azonosítható álláspont
Szövegszerkezet – adható összesen 5 pont. A felépítés (gondolati íve, logikája, a műfajnak való megfelelés); a szerkezet (koherencia, arányosság, tagolás, terjedelem: 600-800 szó) szerint.	
5–4 pont	tudatosan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedelem (+/– 50 szó)
3–2 pont	részben rendezett gondolatmenet; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek (bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás); elvárt terjedelem (+/– 50 szó)
1–0 pont	bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet; kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedelem (550 szó alatt) 850 szó feletti terjedelem

Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) – adható összesen 10 pont. A nyelvi regiszter, a stílus, a szókincs, a köznyelvi normának való megfelelés szerint.	
10–8 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, világos megfogalmazás és mondatszerkesztés; pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontokhoz illő gazdag szókincs; kifejező, árnyalt, következetes előadásmód; esetleg néhány kisebb nyelvi bizonytalanság
7–6 pont	gördülékeny megfogalmazás, átlátható mondatszerkesztés; az értelmezési szempontoknak megfelelő szókincs; többnyire szabatos előadásmód; esetleg néhány, az értelmezést nem befolyásoló nyelvi, nyelvhelyességi hiba
5–3 pont	jellemzően töredékes vagy dagályos előadásmód, értelemzavaró mondatszerkesztési, szókincsbeli pontatlanságok, nyelvhelyességi hibák; bizonytalanság a nyelvi regiszterben
2–0 pont	a szövegre nagyrészt jellemző igénytelen, pongyola nyelvhasználat; a megértést alapvetően gátló stilisztikai, nyelvhelyességi hibák, szegényes, szétesős mondatszerkesztés; sivár szókincs, értelemzavaró szóhasználat

MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEGALKOTÁS: EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE

Értelmezze Kosztolányi Dezső novelláját! Mutassa be a főhős, Takács Pista csalódásélményének okait! Térjen ki a műben előforduló szimbólumok jelentésteremtő szerepére! Bizonyítsa, hogy a novella beavatástörténet[2]!
Megoldása 500–800 szó terjedelmű legyen!

Kosztolányi Dezső: A kulcs

Egy tízéves kisfiú odalépett a kapushoz.
– Hol van kérem az illetékosztály?
– Harmadik emelet, 578.
– Köszönöm szépen – mondta a kisfiú.
Nekivágott a rengeteg épületnek, mely kongó folyosóival, zord, penészes boltozataival úgy terjengett körötte, mint ismeretlen világ. Iramodott a különböző lépcsőkön, hármasával hágva a fokokat. Fölért a harmadik emeletre.
Itt ide-oda bolyongott. Nem találta az 578. ajtót. A számozás 411-ig haladt, aztán elakadt, s hiába járta végig a folyosót többször is, az 578. ajtónak nem volt se híre, se hamva.
Amikor már percekig tévedezett, szembe jött vele egy testes, őszbe csavarodott öregúr, iratokkal hóna alatt.
A kisfiú tisztességtudóan leemelte sipkáját.
– Kezét csókolom, Szász bácsi. Nem tetszik megismerni? Takács Pista vagyok.
– Pista – ámuldozott az öregúr –, jaj, de megnőttél, Pista. Hát te mi járatban vagy itt, Pista?
– Édesapámat keresem.
– No várj – szólt az öregúr. – Majd odavezetlek.
Az öregúr megindult lassan, súlyos elefántlépteivel. A fiúcska hajadonfőtt követte, s oldalról rásandított, kíváncsian. Szász bácsi gondokba merülve ballagott. Többé egy árva szót se szólt.

[2] Beavatástörténet: olyan elbeszélés, amelyben a szereplő valamely fontos tudás, tapasztalás birtokába jut. A beavatás élménye hatással lehet a műfajra és a mű szerkezetére: a főhős kiszakad a megszokott környezetből, határvidéken tartózkodik, segítő kísérheti, tapasztalatokat, tudást szerez, beavatottként visszatér.

Ő is a 411. ajtóig ment, de ott benyitott, áthaladt egy irodán, ahol álló-íróasztalnál hivatalnokok körmöltek, fölrántott egy ajtót, lefelé botorkált három rozoga falépcsőn, egy fából eszkábált, homályos, villannyal világított átjáróra ért, mely a törzsépületet az új épületszárnnyal ragasztotta össze, s ezen a hosszú, poros, döngő átjárón bandukolt sokáig, mintha a világ végére igyekeznék, majd miután fölmászott három rozoga falépcsőn, kijutott egy szűkebb, de tisztább és világosabb folyosóra. Ennek végén egy ajtóra mutatott, mely szemöldökfáján három számot viselt: 576., 577., 578.

– Itt van – mondta. – Szervusz.

Pista megvárta, míg eltűnik szeme elől szótlan, de készséges kalauza, aki elefántlépteivel visszafelé gurult azon a végeérhetetlennek tetsző úton, melyet az imént együtt tettek meg.

Aztán szemügyre vette magát egy nyitott ablak üvegén. Nyálazta tenyerét, simította vele szőke haját. Harisnyája lógott, nem takarta el a rövid nadrág, ezért harisnyáját fölfelé húzogatta, nadrágját lefelé. Harisnyája egy helyütt foltos is volt, egy helyütt lyukas. Cipője pedig poros. Ezt zsebkendőjével törülgette.

Még nem járt itt. A hivatalról sokat hallott. Apja mindig ezt hajtogatta: „a hivatal, a hivatal, a hivatal". Anyja is: „szegény apád a hivatalban, a hivatalból, a hivatalért". A Hivatal úgy vette körül, mint holmi rejtélyes, mindenütt jelenlevő, ünnepélyes, szigorú, fényes és megközelíthetetlen valóság. De eddig nem látta. Semmiféle ürügyön nem juthatott ide, mert apja minden próbálkozása elől kitért, nem szerette, ha ott zaklatják, azon a véleményen volt, hogy „nem gyermeknek való", és „ami nem gyermeknek való, az nem gyermeknek való". Vele különben se lehetett tréfázni.

Izgatottan nyitott be az 576., 577. és 578. ajtón.

Egy teremben ember ember hátán szorongott, várakozók nyája, s hátul a farács mögött hivatalnokok görnyedeztek, bezárva, mint a rabok. Pista nyújtogatta a nyakát. Jobbra egy kisebb szoba volt, melynek ajtaját nyitva hagyták. Ide lépett be.

– Takács István urat keresem – fordult egy fiatalemberhez, aki tízóraizott.

– Balra – utasította a fiatalember, s anélkül, hogy rátekintene, beleharapott kolbászába.

Pista a terem tömegén átfurakodva, a bal szobába tartott, mely pontról pontra hasonlított az előbbihez.

Itt egy nagy íróasztalt látott. Annál se apja ült, hanem egy nyakig kopasz úr. De már megismerte apja szőke-deres haját, izmos tarkóját. Háttal ült neki, egy falhoz támaszkodott kis íróasztalnál, a sarokban.

Lábujjhegyen közeledett feléje. Az íróasztalnál nem tudott tovább jutni a könyvek fölpolcozott halmától. Mélyen meghajolt. Apja nem vette észre. Zavarában köhögött.

– Kezedet csókolom, édesapa.

– Mit akarsz? – kérdezte Takács.

– Anya küldött.

– Miért?

– A kulcsért.

– Miféle kulcsért?

– A kamrakulcsért. Azt hiszi, magaddal hoztad, tévedésből.

– Mindig zavartok – fakadt ki Takács, és fölkelt.

Turkált a zsebeiben. Az asztalra csapott egy cigarettatárcát, egy papírba csomagolt vajas zsömlét, egy szemüvegtokot, egy jegyzőkönyvet meg egy zsebkendőt.

– Nincs – állapította meg dühösen –, nincs. Keressétek otthon.

Pista lesütötte szemét. Az íróasztalt nézte, a kis, nyomorék, hektikás íróasztalt. Nagyobbnak képzelte. Legalább akkorának, mint a másikat, amelyiknél a kopasz írt.

Takács egymás után forgatta ki zsebeit is, s közben, hogy haragját hűtse, pirongatta fiát.

– Aztán hogy jössz ide, tisztességes emberek közé? Csupa piszok vagy. Meg se mosdottál. A cipőd, a harisnyád. Mint egy csavargó. Nem szégyelled magad?

– Ez a fiad? – kérdezte a kopasz.

– Az – dörmögött Takács. – Haszontalan. Mindig kódorog. A labdán jár az esze, nem a könyvön.

– De most szünidő van – jegyezte meg a kopasz. – Vagy tán megbukott?

– Majdnem – sóhajtott Takács.

Ekkor a nadrágzsebéből a padlóra hullt a kamrakulcs.

– Ott van – szólt Takács.

Pista a kulcs után ugrott, fölemelte, s indult.

Künn azonban, a teremben, egyszerre többen kiáltották:

– Takács, Takács.

Olyan izgalom támadt, mintha tűz ütött volna ki. Sokan megjelentek az ajtóban is, s a csoportban végre feltűnt az izgalom okozója és magja: egy fürge, incifinci úr.

Takács, aki éppen visszadugdosta kifordított zsebeit, a földig bókolt.

– Parancsoljon, méltóságos uram.

A kis ideges emberke átnyújtott neki egy papírlapot, melyre kék irónnal néhány szám volt írva.

– Takács – rendelkezett –, gyorsan hozza át nekem ezeket az iktatóból.

– Azonnal, méltóságos uram – olvadozott Takács.

Máris rohant úgy, ahogy volt, kalap nélkül.

A szobában csönd volt. Az a csoport, mely a főnököt idáig kísérte, mint testőrsége, szétoszlott. Mindenki buzgón dolgozott.

A főnök le-föl sétált csikorgó gomboscipőjében. Várta vissza Takácsot, az okmányokat az iktatóból. Unalmában egy képet nézegetett a falon. Fölvett egy könyvet az állványról, kinyitotta, nagy zajjal visszadobta. Érzett, hogy itt ő a házigazda, az úr.

Pista, aki a főnök érkezésekor a zűrzavarban nem tudott kijutni az ajtón, itt rekedt. Egy darabig az íróasztal mellé lapult, majd letelepedett az ott púposodó könyvhalomra, s harangozott lábaival.

Figyelte a főnököt.

Ez az apró emberke egy furcsa madárhoz hasonlított. Mozgékony orrán erősen villogott a csíptető. Kis feje volt, középütt elválasztott, gyér ezüsthajjal. Kezeit összedörzsölte, s ekkor száraz, idegesítő, érdes hang hallatszott, mint amikor üvegpapírral sikálnak valamit.

Egyszerre megállt a kopasz íróasztala előtt, s ezt kérdezte:

– Ki itt ez a gyerek?

– Takács kartárs fia – felelte a kopasz.

A főnök hallgatott. Tovább folytatta sétáját. Amikor Pista elé ért, megszólította:

– Hogy hívnak?

– Takács Istvánnak – felelte csengő hangon és bátran Pista, aki már talpra ugrott, s feszesen kihúzta magát.

– Hányadikba jársz?

– Második gimnáziumba.

– Milyen a bizonyítvány?

– Nem valami fényes.

– Hogyhogy?

– Van egy elégséges is.

– Miből?

– Latinból.

– És a többi?

– Jeles. De van egy jó is. Számtanból.

– Mi akarsz lenni?

– Még nem tudom – mondta Pista szünet után, vállát vonogatva, szemérmesen.

– No mégis?

– Repülő – vallotta be Pista, halkan.

– Repülő? – kérdezte a főnök hangosan és csodálkozva. Miért éppen repülő?

Pista válaszolni készült erre a nagy és nehéz kérdésre, amikor lélekszakadva jött vissza apja. Fakó homloka verejtékezett. Néhány, zsineggel összekötött ívet nyújtott át a főnöknek:

– Méltóztassék parancsolni.

– Köszönöm – szólt a főnök, de nem rá tekintett, hanem erre a lelkes, piros arcú kisfiúra. – Elbeszélgettünk a fiával – újságolta Takácsnak, mosolyogva. – Kedves, értelmes fiúcska. Úgy látszik, jó tanuló is.

– Igen, méltóságos uram – lelkendezett Takács –, iparkodó, szorgalmas gyermek – és fiára pillantott. – Most siess haza, fiacskám, édesanyád vár – és átölelte, megcsókolta.

– Szervusz, Pistukám.

Pista fülig vörösödött, meghajolt mindenki előtt, de előbb édesapja előtt, s már ment visszafelé a hosszú úton, az új épületszárnyon, a homályos átjárón, a zegzugos folyosókon, a kanyargó lépcsőkön. „Pistukám" – tűnődött. Miért hívott így? Otthon sohasem nevez így. Aztán arra gondolt, hogy az íróasztala a falnál áll, egész hátul, a sarokban, s olyan kicsike, de azért nagy, nagyobb, mint a főnök, legalább egy fejjel nagyobb.

Ezek a gondolatok összekuszálódtak. Arca és füle égett. Szorongatta izzadt kezében a kulcsot. Boldog volt, zavart, nyugtalan és riadt. Amint ment, ment azon a döngő átjárón, a sóhajok hídján, ajtókat nyitogatva és csukogatva, eltévedt. Egy negyedórába telt, míg kiért a széles főlépcsőre, s megpillantotta a főkaput a tűző, nyári napfényben, s a kapus aranypaszományos sapkáját.

A kapus megállította.

– Mi az, kisfiú, te sírsz? Ki bántott téged? – vallatta.

– Senki – szipogta, és az utcára szaladt.

A sarkon megtörölte könnyektől csorgó arcát. Aztán szaladt-szaladt, a kulccsal a kezében, hazáig.

(1932)

Kosztolányi Dezső: A kulcs. In: *Hét kövér esztendő*. Szépirodalmi Könyviadó, Budapest. 1981. 296–302.

A **Tartalom** szempont szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a vizsgázó

I. bemutatja a főhős, Takács Pista csalódásélményének okait,
II. kitér a szimbólumok jelentésteremtő szerepére,
III. igazolja, hogy a novella beavatástörténet.

Lehetséges tartalmi elemek a feladat kiírásának szempontjai szerint:

I. A főhős, Takács Pista csalódásélményének okai

- A történet főhőse, Takács Pista tízéves kisfiú. Életkörülményeiről, családjáról nem sokat tud meg az olvasó. Az egyszerű cselekményvezetésű műben édesanyja küldi őt az apa munkahelyére, a hivatalba a kamrakulcsért.
- A főszereplő történetbeli alapélménye a csalódás. Csalódik a hivatalban, csalódik apjában, csalódik a felnőttek világában.
- Takács Pista a cselekmény kezdetéig még sosem járt a hivatalban, habár nagyon szeretett volna, apja ugyanis eddig „*minden próbálkozása elől kitért*”. Mégis sokat hallott róla otthon apjától („*a hivatal, a hivatal, a hivatal*”) és anyjától is „*szegény apád a hivatalban, a hivatalból, a hivatalért*”.
- Gyermeki képzeletében a „*Hivatal úgy vette körül, mint holmi rejtélyes, mindenütt jelenlevő, ünnepélyes, szigorú, fényes és megközelíthetetlen valóság*”. Apja munkahelye tehát ismeretlen hatalmasságában volt jelen életében. Ezt a tényt jelzi az alkotásban a Hivatal nagybetűs helyesírása is.
- A kisfiú várakozással lépett ebbe a hivatalba a történet elején. A rengeteg épület kongó folyosói és penészes, nagy boltozatai ismeretlen világként terjengtek körülötte. Izgatottságában „*Hármasával hágta a fokokat*”. A hatalmas épületben való bolyongás és eltévedés, az 578. szoba meg nem találása, a Szász bácsival bejárt rozoga falépcsők, majd a homályos átjáró távol állhattak a képzeletvilágában élő hivatal fényességétől és ünnepélyességétől. Az épületben megtett út végeérhetetlennek tűnt számára.
- Izgatottan lépett az 576., 577. és 578. szobába is, ahol várakozók nyájából álló tömeggel és - rabokhoz hasonlóan - rácsok mögött görnyedező hivatalnokokkal találkozott.
- Takács Pista a történetben leginkább apjában csalódott. Benne otthon a tisztes, hivatásáért élő, tekintélyes szülőt tapasztalta meg, akinek nimbuszát az édesanya is erősítette. A neki való megfelelés miatt igazította meg öltözetét és haját a hivatalépületben.
- Ezt az apát látta aztán a gyermek a harmadik emeleti, eldugott szobában, a sarokban álló, kis „*hektikás*” íróasztal mellett dolgozni.
- Az ő kifakadását kellett érkezésekor megtapasztalnia („*Mindig zavartok – fakadt ki Takács*”). Általa vált megalázottá és elárulttá: apja a kopasz kolléga előtt nyíltan bírálta

öltözetét és iskolai teljesítményét. Alárendelt helyzetét jelzi, hogy a padlóra leejtett kulcsért végül neki kellett lehajolnia.
- Tanúja volt a jelenetnek, melyben a főnök vezetéknevén szólította és utasította apját, akit látott szolgalelkűen hajbókolni („*Parancsoljon, méltóságos uram!*”) és lélekszakadva, verejtékezve parancsot végrehajtani. Vele kapcsolatban szembesült a hazugsággal: a soha nem tapasztalt, őszintétlen nyájassággal („*átölelte és megcsókolta. Szervusz, Pistukám*”). Megélte apja elvtelenségét, melyben a főnökkel beszélve immár dicsérte saját fiát („*iparkodó, szorgalmas gyermek*”).
- A zavarában elvörösödött Pista tehát mélyen csalódott apjában. Hazafelé eltűnődött: „*Miért hívott így? Otthon sohasem nevez így*”. Gyermeki tudata nem tudta összeegyeztetni a szülővel kapcsolatban megtapasztalt, különféle viselkedésformákat, ezért az apja jellemében csalódó Pista kétségbeesetten próbálta meg felmenteni őt tettei súlya alól („*Aztán arra gondolt, hogy az íróasztala a falnál áll, egész hátul, a sarokban, s olyan kicsike, de azért nagy, nagyobb, mint a főnök, legalább egy fejjel nagyobb*”).
- A gyermek Pista a hivatalon és apján keresztül a felnőttek világában is csalódott. Hallotta Szűcs bácsi csendjét, látta a harmadik emeleti hivatalnokok munkakörülményeit, látta az ott ügyet intézők lehetetlen helyzetét, a beosztottak alá-fölérendeltségéből fakadó negatív megnyilvánulásait.
- Csalódottságában gondolatai összekuszálódtak, „*Arca és füle égett. Szorongatta izzadt kezében a kulcsot. Boldog volt, zavart, nyugtalan és riadt*.” Sírva szaladt ki a hivatalból. Nem tudta megmondani a kapusnak, ki bántotta.

II. A szimbólumok jelentésteremtő szerepe

- Kosztolányi Dezső *A kulcs* című novellája erőteljes jelképiséggel bír.
- Az írásműben hangsúlyosan van jelen a **hármas szám**, ami a magyar népmesei számként és biblikus értelemben is a teljességre utal. Pista szülei az otthoni beszélgetések kapcsán egymás után háromszor említik a hivatalt („*a hivatal, a hivatal, a hivatal*”, „*szegény apád a hivatalban, a hivatalból, a hivatalért*”). Apjának irodai szobája a harmadik emeleten volt; a kisfiú hármasával hágta a lépcsőfokokat. A kérdéses szoba ajtajának szemöldökfáján is három szám (576., 577., 578.) állt. A két épületrészt összekötő átjárón való közlekedéshez is három lépcsőfokot kellett lelépni, majd hármat fölfelé a keresett szobáig. Maga a történet is három belső egységre osztható: az elsőben Pista útjáról olvashatunk az 578. szobáig, a másodikban az ott történt eseményeket ismerjük meg, a harmadik egységben pedig a kisfiú hazaútjának lehetünk tanúi. A népmesei szám Pista tapasztalatszerzésének jelképes teljességét mutatja.
- Szimbolikus jelentése van a műben a **fényviszonyoknak,** általában az **ellentéteknek** is. A Szűcs bácsival megtett út homálya a hivatal, így a felnőtt lét „börtönébe” vezet. E motívummal áll szemben a zárlat fényessége („*megpillantotta a főkaput a tűző, nyári napfényben, s a kapus aranypaszományos sapkáját*”), ami a szabadulás jelképi értelmét hordozza. A gyermeki naiv tisztaság és a felnőtt lét realitása ellenpontozódik a mű fent-lent, főnök-beosztott, apa-fiú, rab-szabad fogalompárjaiban.
- Az épületben való **eltévedés, a labirintusban való bolyongás** is jelkép: toposzszerű jelentése a térbeli útvesztéstől a lelki-szellemi útvesztésig vezeti a befogadót. Tudatában az irodalomtörténet híres eltévedésit idézi fel (Dante: *Isteni színjáték*, Odüsszeusz bolyongásai, Franz Kafka: *A* per). A motívum jelentése a műben, Pista tapasztalatai alapján, a felnőttek világának, de főleg az apának az útvesztését jelképezi.
- Szimbolikus a novellában az **átjáró**, amit a **sóhajok hídjá**val azonosít az elbeszélő. (A metafora a velencei nevezetességet, a Sóhajok hídját idézi fel a befogadói tudatban,

melyen át a történelem folyamán az elítéltek sétáltak elítélésük színhelyéről a börtönbe.). A híd az irodalomban határhelyzeteket, átkelést jelöl. A műben a gyermeki naiv világból a felnőttekébe való átlépés szimbólumává válik.
- Jelképpé válik a műben a **hivatal** is: hierarchikus, bürokrata világa a felnőttek társadalmának alá-fölérendeltségi viszonyaira, jellemhibáira, megalkuvásaira és hatalmi pozícióira utal.
- Takács Pista vágyott hivatása, a **repülő** is szimbólummá válik a novellában. A jelkép önmagán túlmutatva a szabadságvágyat, térbeli magasságpontok elérésének lehetőségét, az akadályok leküzdési képességét, a szépséget, a perspektivikus látást jelenti.
- Címadó jelképként szerepel a **kulcs**. A kulcs általános jelképként megoldást, nyitást jelent. Az írásműben ez a motívum kevésszer szerepel. Elsődleges értelemben kamrakulcsként, ami a családi éléstár biztonságában, a felhalmozott élelem felelős beosztásában felelős tárgy volt a cselekmény hátterét adó korban. Szerepeltetése azonban túlmutat elsődleges funkciójának magyarázatán: átvitt értelemben a gyermeki énnek a felnőttek világába való belépéseként, megértésjelképként van jelen a műben.

III. A novella mint beavatástörténet

- A beavatástörténet az irodalomban olyan történet, melyben a főhős valamilyen, a további életére nézve fontos tudás vagy tapasztalás birtokába jut. Ez a tapasztalatszerzés az érintett művekben gyakran valamilyen folyamat (pl. utazás) vagy szertartás révén valósul meg.
- Az irodalomtörténet beavatástörténetei többnyire három szakaszból állnak: bennük a hős először kiszakad eredeti környezetéből, eljut a beavatás helyszínéhez (határhelyzetbe kerül), végül beavatottként tér vissza eredeti környezetébe.
- A beavatástörténetek főhőseit leggyakrabban egy beavató személy vezeti el a beavatás helyszínéhez.
- Kosztolányi Dezső *A kulcs* című novellája beavatástörténet. Főhőse, Takács Pista a cselekmény során kiszakad megszokott környezetéből (otthonából) és beavatása helyszínéhez ér (apja hivatala). A hivatalépületben való bolyongás során egy beavató személy, Szász bácsi kíséri útján. A kisfiú a megélt események hatására olyan tapasztalás birtokába jut, ami végleg szertefoszlatja gyermeki illúzióinak egy részét. Beavatása során csalódik apja pozíciójában és jellemében, korábbi elképzeléseihez képest a hivatalban és a felnőttek világában is. Otthonába már megváltozott hősként, apjával és a felnőttekkel kapcsolatos illúzióit elveszítve tér vissza.

Minden, a feladatkiírásnak megfelelő, a *Javítási-értékelési útmutató*tól eltérő, de a szövegre épülő, helytálló értelmezés elfogadható.
A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.

REFLEKTÁLÓ SZÖVEG ALKOTÁSA 20 pont Tárgyi tudás, általános tájékozottság; problémaérzékenység, gondolatgazdagság; gondolatmenet, szövegfelépítés; nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) szerint. Terjedelem: 250–450 szó	
Tartalom, tárgyi tudás, általános tájékozottság	
5–4 pont	releváns, tárgyszerű választ ad a feladat valamennyi szempontjára, bizonyítja tájékozottságát, kritikai gondolkodását, alkalmazza tárgyi tudását
3–2 pont	a feladatmegoldásban részleges válaszok; hiányos tájékozottság, esetleges tárgyi tévedés/ek
1–0 pont	erősen hiányos megoldás, kitér az adott szempontok elől; tájékozatlanság, félreértések
Problémaérzékenység, gondolatgazdagság	
5–4 pont	problémamegoldó gondolkodás, meggyőző, kifejtett állítások, következtetések; gondolati érettség, nyitottság, gondolatgazdagság, ítélőképesség érvényesülése
3–2 pont	helyenként kifejtetlen, megalapozatlan állítások; kevéssé releváns, közhelyes gondolatok
1–0 pont	érzéketlenség a problémára; irreleváns megállapítások, félreértések, felületes megközelítés
Gondolatmenet, szövegfelépítés	
5–4 pont	relevánsan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedelem: 250–450 szó
3–2 pont	meggyőző gondolatmenetre törekvés; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek (bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás); elvárt terjedelem 250–450 szó
1–0 pont	bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet; kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedelem (250 szó alatt) elvárt feletti terjedelem (550 szó fölött)
Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)	
5–4 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, gördülékeny megfogalmazás, kifejező mondatszerkesztés; gazdag, pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontoknak megfelelő szókincs; kiváló nyelvhelyesség
3–2 pont	választékosságra törekvés; néhol töredékes előadásmód, mondatszerkesztési, szókincsbeli pontatlanságok, bizonytalanság a nyelvi regiszterben; néhány nyelvhelyességi hiba
1–0 pont	igénytelen, dagályos nyelvhasználat; stilisztikai hibák, szegényes, pongyola mondatszerkesztés, szókincs; értelemzavaró megfogalmazások (nyelvhelyességi hibák)

REFLEKTÁLÓ SZÖVEG ALKOTÁSA

A film mint populáris szórakoztatás úgy szocializálódott, hogy egyre jobban kezdett hasonlítani az irodalomhoz. Az 1910-es évek elején egyre-másra készültek […] esetenként három-öt órás filmek, amelyek nagyrészt a XIX. századi realista regényirodalom megfilmesítései voltak. […] Irodalom és mozgókép százéves együttélésének, szerteágazó kapcsolatrendszerének egyik és egyben legismertebb aspektusa az irodalmi művek megfilmesítésének kérdése.
A megfilmesítés fogalmát azonban sohasem sikerült világosan körülhatárolni, mert az állandóan változott a filmtörténet során […] Megkülönböztették […] az olyan adaptációt, amely öntörvényű, eredeti filmalkotást céloz meg (Huszárik Zoltán: *Szindbád* /Krúdy) az olyan megfilmesítéstől, amely az eredeti irodalmi mű „hűséges" újrafogalmazására vállalkozik (Ranódi László: *Pacsirta*/Kosztolányi). (Györffy Miklós[3])

„A könyv jobb volt!", „Kihagyták a legjobb részt…", „Nem is szőke, kék szemű volt a főhős az eredetiben…" – ilyen és ehhez hasonló, túlnyomórészt negatív megjegyzések jellemzik azokat a pillanatokat, amikor az ember kedvenc irodalmi olvasmányának aktuális filmadaptációjáról lép ki a filmszínházból. Ha figyelmesen szemléljük e jelenséget, feltűnhet legalább két alapvető probléma. Az egyik az, hogy általában elfelejtjük, hogy az adott adaptáció tulajdonképpen egy másik, esetleg hasonszőrű olvasótárs fantáziájának megjelenítése. Ha úgy tetszik, az, amit végül a moziban adaptáció címén látok, az nem más, mint egy másik olvasónak az enyémtől nyilvánvalóan különböző olvasata. (Dragon Zoltán[4])

Az új művészeti ág, a film tehát egyszerre írott és rögzítetten hangzó szöveg, rögzített kép és rögzített zene. A film egyszerre adja nézőinek, hallgatóinak (olvasóinak) az irodalmi mű „konzerv-élményét" és a színház, a koncert időbeliségét, egyszerre adja a mozgókép esetlegességét és a rögzített kép állandóságát. A hangosfilm nézőjének és a hangosfilmnek a viszonya tehát könnyen hasonlítható az irodalmi mű olvasójának és az irodalmi műnek a viszonyához. Az irodalmi mű rögzített szöveg, ami közvetlen viszonyba lép egy bizonyos olvasóval, a hangosfilm is rögzített kép, hang, ami épp ezért – a mai technikai adottságok mellett – már nemcsak közösségben, hanem egyedül, otthon is fogyasztható. A filmnézés és az olvasás tehát – mivel mindkettő intim, magányos tevékenységgé vált – manapság egyre közelebb kerül egymáshoz. […] Az irodalom manapság nem domináns művészeti ág. Ezt a szerepet ma a film tölti be. (Nényei Pál[5])

„Mozi és irodalom: az ilyen egymás mellé állítás többnyire vitás kapcsolatokból, fölösleges versengésből, hamis függőségből származik. Minden művészi alkotás abban a dimenzióban él, amelyben fogant, amelyik a kifejezési formája; eredeti nyelvéből áttenni, áttelepíteni másikba, egyenlő a megtagadásával, megsemmisítésével. Amikor a film irodalmi szöveghez nyúl, az eredmény legjobb esetben is csupán illusztratív átültetés, mely az eredeti művel egyszerűen »anyakönyvi« egyezéseket mutat: a mese, a helyzetek, a szereplők hasonlóak, meg egy csomó más hivatkozási alap, kiindulópont..." (Federico Fellini[6])

[3] Györffy Miklós: *A Liliomfitól az Utolsó kéziratig. Makk Károly és a magyar irodalom.* Metropolis, 1999. ősz. 74.)
[4] Dragon Zoltán: Filmadaptáció. Az irodalom és a film végtelen kapcsolata. https://filmtett.ro/cikk/filmadaptacio-az-irodalom-es-a-film-vegtelen-dialogusa
[5] Nényei Pál: *Irodalomtanítás és a film*. http://www.magyar-muveszet.hu/upload/userfiles/2/publications/202102/pdf/MM2019_4belivek_13_nenyei_pal.pdf
[6] Az olasz filmrendezőt, Federico Fellinit (1920-1993) Korcsog Balázs Idézi: *A/O Adoptációk – film és irodalom egymásra hatása*. https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/iskolakultura/article/view/19448/19238

Fejtse ki véleményét a fenti szövegekre reflektálva, saját irodalom- és filmélményeire támaszkodva: Ön szerint a filmművészek miért dolgoztak/dolgoznak fel irodalmi alkotásokat! Kifejtő esszéjében térjen ki a következő kérdésekre is: Segíti-e a film az irodalmi alkotások népszerűsítését? Helyettesítheti-e az irodalmi alkotást „hűségesen" feldolgozó filmadaptáció az irodalmi mű elolvasását? Véleményét támassza alá legalább három, irodalmi művet feldolgozott filmmel!
Megoldása 250–450 szó terjedelmű legyen!

Lehetséges tartalmi elemek (címszavakban), a feladat kiírásának szempontjai szerint
A Tartalom és a Problémaérzékenység szempont szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a vizsgázó érdemben állást foglal arról, hogy

1. a filmművészek miért dolgoztak/dolgoznak fel irodalmi alkotásokat,
2. segíti-e a film az irodalmi alkotások népszerűsítését,
3. helyettesítheti-e az irodalmi alkotást „hűségesen" feldolgozó filmadaptáció az irodalmi mű elolvasását, továbbá

hivatkozik a feladathoz mellékelt szövegrészekre, és véleményét alátámasztja legalább három, irodalmi művet feldolgozó filmmel!

1. A filmművészek miért dolgoztak/dolgoznak fel irodalmi alkotásokat?

– A film születésekor már tömegeket vonzott („populáris szórakoztatás"). A film összetett művészeti alkotás: a kép, a zene, az irodalom stb. szintézisét alkotja (Nényei Pál). Mivel az irodalmi alkotások (főként az epikus művek) és a filmek nagy része is történetet mesél el, ezért kezdetben a film mintája az irodalom volt (*Az 1910-es évek elején egyre-másra készültek […] esetenként három-öt órás filmek, amelyek nagyrészt a XIX. századi realista regényirodalom megfilmesítései voltak*).
– A 20. század elején még kevés forgatókönyv létezett, az irodalmi alkotások a forgatókönyvírók számára forrásul szolgáltak. Később új „irodalmi műfaj" született: a filmforgatókönyv, mely a 20. század második felében filmes műfajként önállósodott.
– Az irodalom több tekintetben is rokonítható a filmművészettel, pl.:
  - történelmi eseményeket, társadalmi konfliktusokat „mesélhetnek el", pl. a 19–20. századi regényeket feldolgozó filmek (Joe Wright: *Büszkeség és balítélet*/JaneAusten; Gertler Viktor: *Az arany ember*/Jókai Mór; Várkonyi Zoltán: *Egri csillagok*/Gárdonyi Géza; Ranódy László: *Árvácska*/Móricz Zsigmond; King Vidor: *Háború és béke*/Lev Nyikolajevics Tolsztoj; Zsurzs Éva: *Abigél*/Szabó Magda; Tarr Béla: *Sátántangó*/Krasznakorkai László).
  - Különösen érdekes, amikor a történetet a rendező saját korába helyezi, ekkor a történelmi, emberi konfliktus allegorikus voltát felszámolja, a történelmi, lélektani konfliktust aktualizálja (Baz Luhrman: *Romeo és Júlia*/Shakespeare).
  - A film az irodalmi alkotások „hűséges" követésével vagy „önálló, öntörvényű" újragondolásával (Györffy Miklós) a kulturális emlékezet megteremtésének művészi eszköze – hősi kornak emléket állítva (Várkonyi Zoltán: *A kőszívű ember fiai*/Jókai; Várkonyi Zoltán: *Egri csillagok*/Gárdonyi Géza) vagy történelmi traumát feldolgozva (Ferencz Győző: *Emberszag*/Szép Ernő; Koltai Lajos: *Sorstalanság*/Kertész Imre; Makk Károly: *Szerelem*/Déry Tibor); Jankovics Marcell: *Az ember tragédiája*/Madách Imre).
  - Sajátos társadalmi regényként, illetve filmként értelmezhetők a disztópiák (Michael Redford: *1984*/George Orwell; François Truffaut: *451 Fahrenheit*/Ray Bradburry).
  - Alapvető emberi jellemeket, lélektani konfliktusokat tematizálhatnak (Fábri Zoltán: *Édes Anna*/Kosztolányi Dezső; Fábri Zoltán: *A Pál utcai fiúk*/ Molnár Ferenc… Huszárik Zoltán: *Szindbád*/Krúdy Gyula; Ranódy László: *Légy jó mindhalálig*/ Móricz Zsigmond; Szabó István: *Az ajtó*/Szabó Magda)

- Mindkét művészeti ág a szórakoztatást is szolgálja (Györffy), az ún. szórakoztató irodalom (lektűr, populáris irodalom) alkotásait a filmkészítők gyakran feldolgozták („filmipar”), pl. Agatha Christie vagy Arthur Conan Doyle regényeit, novelláit, kalandregényeket (Bán Frigyes: *Szegény gazdagok*/Jókai Mór; Gary Ross: *Az éhezők viadala*/Suzanne Collins).

– Míg a 20. században az irodalom kiemelt szerepet töltött be a művészeti ágak között, a technikai fejlődés következményeként az olvasói, filmnézői szokások is átalakultak. *„Az irodalom manapság nem domináns művészeti ág. Ezt a szerepet ma a film tölti be.”* (Nényei). Befogadói szempontból az irodalom és a film egyre közelebb kerül egymáshoz, hiszen ma már a filmnézés is egyre gyakrabban magányos tevékenység (Nényei).
– Fellini elutasítja az irodalom és a film eredendő kapcsolatát, nem tartja gyümölcsözőnek az irodalmi művek adaptációit: *„Amikor a film irodalmi szöveghez nyúl, az eredmény legjobb esetben is csupán illusztratív átültetés, mely az eredeti művel egyszerűen »anyakönyvi« egyezéseket mutat.”* Független, egymástól eltérő, saját eszközökkel, kifejezési formákkal dolgozó művészeti ágaknak tartja az irodalmat és a filmet. Az adaptáció helyett az önálló, egy alkotó/rendező művészi elképzeléseit megfogalmazó forgatókönyvben hisz.

2. Segíti-e a film az irodalmi alkotások népszerűsítését?

– A 21. századra az olvasás népszerűsége csökkent, a filmnézésé radikálisan nőtt. Az írók, költők népszerűsége hanyatlott, ma már nem „sztárok”, a filmszínészekkel ellentétben. A film lett a domináns művészeti ág (Nényei), ezért a 21. századra nem az irodalom „népszerűsítette” a filmet, hanem sok esetben a film népszerűsíti az irodalmat.
  - Egy-egy sikeres filmadaptáció (újra) népszerűvé tehet egy írót, pl.: Jane Austen *Büszkeség és balítélet* című regényéből készült tévésorozat vagy film a szerzőt világszerte ismertté, (újra) olvasottá tette.
  - A film az írónak, illetve művének is „emléket állít”, ha a film sikeres, az irodalmi mű népszerűsége is nőhet (Krúdy: *Szindbád;* Jókai-regények, Fábri: *Isten hozta, őrnagy úr!*/Örkény István).
  - A magyar nyelvet a világon kevesen beszélik, így a nyelvi elszigeteltségéből csak kevés irodalmi alkotás tudott – a fordítások révén – kitörni. A filmadaptációk egyes irodalmi műveket Európa- vagy világszerte ismertté tettek (Gárdonyi: *Egri csillagok*; Bán Mór: *Hunyadi* könyvsorozat megfilmesítése; Weöres Sándor: *Psyché*/Bódy Gábor: Psyché I-II.; Szabó Magda: *Az ajtó*; Krasznakorkai László: *Sátántangó*; Csáth Géza: *Anyagyilkosság*/Szász János: Witman fiúk).

3. Helyettesítheti-e az irodalmi alkotást „hűségesen” feldolgozó filmadaptáció az irodalmi mű elolvasását?

– Fellini véleményét továbbgondolva: nem. Fellini nem is tartja szerencsésnek, ha a rendező, forgatókönyvíró irodalmi művet kíván adaptálni.
– Az olvasókban, a nézőkben elemi vágy él a történetek után. Ezt a vágyat az utóbbi időben döntően a film elégíti ki (Nényei). Ám a filmnek sajátos eszköztára van, saját „nyelve” és „dimenziója” (Fellini). Minden filmadaptáció önálló alkotás, éppúgy, mint a film alapjául szolgáló irodalmi mű. Így egyik sem helyettesíthető a másikkal. A filmet nem tekinthetjük az irodalmi mű illusztrációjának.
– A „leghűségesebb”, azaz az eredeti művet szorosan követő filmadaptációk (pl.: Zsurzs Éva egyes filmjei, tévésorozatai (*Abigél*/ Szabó Magda; *A fekete város*/Mikszáth Kálmán; *A koppányi aga testamentuma*/Fekete István) is a mű egy-egy olvasatai (Dragon Zoltán). Minden irodalmi alkotás olvasatainak összessége, a filmadaptáció egy-egy rendezői/forgatókönyvírói olvasat alapján készül el, több alkotó (rendező, forgatókönyvíró, operatőr, zeneszerző…) közös munkája alapján. A filmadaptációk az irodalmi alkotás elemzéséhez új szempontot adhatnak, új értelmezési horizontot nyithatnak meg. Ezért

fontos, hogy a tanításban is megjelenjenek, hogy az olvasók filmnézők is legyenek. De a film nem helyettesítheti az irodalmi művet.

A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!
Nem elvárt ismeret:
– a műfaji különbségtétel (film, a tévéjáték, a televíziós sorozat között a tanulónak nem kell különbséget tennie),
– a rendezők neve.

Minden, a feladatkiírásnak megfelelő, a *Javítási-értékelési útmutató*tól eltérő, de a szövegre épülő, helytálló értelmezés elfogadható.
A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhasználati, nyelvhelyességi hibák jelölése

A szaktanár az előforduló hibákat piros tollal javítja. Ceruzás bejegyzések, jelek a dolgozatokban nem hagyhatók.

- tartalmi hiba: _____
- szerkesztési hiba: - - - - - - - - - - - -
- szórend, mondatrend: a helyes sorrendet függőleges vonalakkal és a szavak fölé írt számozással jelöljük. A bekezdések sorrendjét a margón számozással jelöljük.
- logikai hiba, ugrás a tagmondatok, mondatok vagy bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között:→, ←, ↑, ↓
- logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔
- nyelvhasználati, nyelvhelyességi és stílushibák jelölése hullámos vonallal történik: ~~~~~

  Az egymást követő mondatokban folyamatosan jelentkező, ismétlődő hibák esetében a hullámos vonalat a margón, függőlegesen kell kitenni.
- hiányzó bekezdés jele: fordított Z betű
- fölösleges bekezdés (álbekezdés) jele: áthúzott fordított Z betű
- szövegbeli hiány jele: √
- a feladatkiírás szempontjából releváns tartalmi elem jelölése: ✓

A helyesírási hibák jelölési formái

- súlyos hiba: 2 vagy 3 vonalas aláhúzás (az aláhúzás fejezze ki a hiba pontértékét)
- enyhe (egyéb) hiba: 1 vonalas aláhúzás
- egybeírás jele: függőleges vonás alul-fölül domború félkörrel: ⌶
- különírás jele: függőleges vonás alul-fölül homorú félkörrel: ⌶
- A helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is. A könnyebb összeszámolás végett a hibapont a hibával egy sorban a margón jelölhető.

A helyesírási hibák értelmezése és minősítése

- A helyesírás értékelése az érettségi írásbeli vizsgán 2017 májusától *A magyar helyesírás szabályai*nak 12. kiadása alapján történik.
- Ismétlődő hibákra csak az első előfordulás alkalmával adható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban előforduló megegyező hiba számít ismétlődő hibának. Ugyanazon toldalékok hibás írása különböző szavakban nem ismétlődő hiba.
  (A központozási hibák minősítését l. alább.)
- A közkeletű szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy szakszókincse közkeletűnek tekintendő (pl. metafora, szimbólum, ars poetica, motívum, avantgárd)
- A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba (pl. a *-ban/-ben* és a *-ba/-be* határozóragok keverése).
- Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat a javító tanár ugyanúgy súlyos és egyéb hibák közé sorolja, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az enyhe hibák közé kell sorolni. A költői-írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet szó szerinti és idézőjellel jelölt. Amennyiben az idézet jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor az előforduló hibákra a hibának megfelelő hibapontszámot kell adni.

- A helyesírási hibákat a szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsorban, valamint a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.
- A műértelmező szövegalkotási feladatot és a reflektáló szövegalkotási feladatot **szószámtól függetlenül javítani, értékelni kell,** majd a helyesírási hibapontokat a szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor helyesírási hibapontjaival összesíteni kell. Az összesített pontszámok alapján állapítja meg a javító tanár a vizsgadolgozat helyesírási pontszámát.
  A vizsgadolgozat szövegalkotási feladatai (műértelmező szöveg és reflektáló szöveg) **a helyesírás és az íráskép szempontjából nem értékelhetők, ha** a vizsgázó a feladatokat nem oldotta meg, továbbá ha nem a feladatok témájáról írt. Ebben az esetben helyesírási hibapontjait a szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor helyesírási hibapontjai alapján állapítja meg a javító tanár.
  Az íráskép értékelésében az általános értékelési szempontok az irányadók.
- Ha a vizsgázó a megírt szövegalkotási feladatban a kidolgozási idő alatt javítani akar, akkor a javítás szabályos módja: a dolgozatíró a javítani kívánt szót / szavakat egy vonallal áthúzza, a helyesnek vélt szót / szavakat pedig újra leírja.
- Az ékezethasználat pongyolának minősül, ha az egyezményes ékezetek helyett a vizsgázó egyéni jeleket használ. Az egyéni írássajátosságok nem mentesítik a vizsgázót a hosszú és a rövid magánhangzók megkülönböztetésének kötelezettsége alól.

A helyesírási típushibák pontozása

Megjegyzés: Az alábbiakban a súlyos hibáknak két típusát különböztetjük meg: az egyik 3 hibapontot, a másik 2 hibapontot ér.

Súlyos hiba (3 hibapont)

- mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban (pl.*friss, kommunikáció, kötelezettség*)
- mássalhangzók kapcsolódásának hibás jelölése (teljes és részleges hasonulás, összeolvadás, rövidülés, nyúlás, kiesés (pl. *Ivett-tel*, *dühhel/dühvel, százszor, színpad, mondja, hallgat, egyes, gondtalan*)
- kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknevek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknevek (pl. *francia*, *balatoni, móriczi, adys*) esetében
- igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása (pl. *lemegy, megy le, le fog menni*)
- a *ly – j* tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban, az *ly – j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése (pl. *folyik, folyjon, megfojtja)*
- a felszólító módú igealakokban (pl. *higgyen, hagyja*)

Súlyos hiba (2 hibapont)

- tagadószó egybeírása az igével, a tagadott szóval, a tagadott kifejezéssel
- magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban (pl. *árbóc, búra, immunis;* az *a-á* és *e-é* hangok felcserélése nem időtartamhiba, csak enyhe hiba)
- közhasználatú szavak elválasztása
- mondatkezdő nagybetű tévesztése

Enyhe (egyéb) hiba (1 hibapont)

- közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása (pl. *csoda szép, nagy méretű, véghez visz; nyitvatartás (üzemidő), kémiaszakkör, szabadvers, szerelmes vers*)
- nem közhasználatú szavak súlyos hibái
- köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. világháború)
- kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *New York-i, budapest – bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
- betűtévesztés vagy felcserélés, betűkihagyás, szótagkihagyás
- a központozási hibák kivételével minden más, a súlyos hibák között nem felsorolt hiba

Központozási hiba (összesen maximum 4 hibapont)

A központozási hibák típusai:

- mondatzáró írásjelek hiánya vagy téves használata
- tagmondatok közötti írásjelek (ide soroljuk a közbeékelés jelölését is)
- mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése
- egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (pl. a címek, a megszólítás, az idézés írásjelei, sorszámnevek, dátumok írása, szavak és szórészek közötti írásjelek elmaradása, írásjel indokolatlan átvitele új sorba, valamint minden olyan írásjel-használati hiba, ami az 1-3. típusba nem tartozik)

5, bármely típusú központozási hiba után 1 helyesírási hibapont jár. Központozási hibákkal 4 hibapontnál több nem szerezhető.

A helyesírási vizsgapont kiszámítása

A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá úgy történik, hogy a javító tanár összegzi a súlyos, az enyhe és a központozási hibák hibapontjait, majd a következő táblázat szerint átváltja vizsgapontokra:

Hibaponthatár	Vizsgapont
0–2	**0**
3–4	**–1**
5–6	**–2**
7–8	**–3**
9–10	**–4**
11–12	**–5**
13–14	**–6**
15–16	**–7**
17–	**–8**

Az íráskép értékelése

Nem vonható le pont, ha a dolgozat írásképe rendezett, végig jól olvasható, javításai szabályosak, és ékezethasználata követi a szabályos hangjelölést.

1 pont vonandó le, ha a dolgozat írásképe alapvetően rendezett, zömében jól olvasható, de a külső forma hibái (javítások, ékezethasználat rendezettsége) többször, visszatérően, de néhány hibánál nem többször kifogásolhatók.

2 pont vonandó le, ha az íráskép nem vagy alig olvasható, a dolgozatíró a javítás szabályos módjától eltérően javít, az ékezetek szabályos jelölésére nem fordít figyelmet. Dolgozata összességében rendetlen, rendezetlen munka benyomását kelti.